

ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ЗА ОБРАЗОВАЊЕ ВАСПИТАЧА И
ТРЕНЕРА У СУБОТИЦИ

ЗАВРШНИ РАД

УЛОГА РЕЦИТАЦИЈЕ У ПРАВИЛНОЈ АРТИКУЛАЦИЈИ ГОВОРА КОД ДЕЦЕ

Професор:

Др сци. Ана Марковић

Студент:

Драгана Анђелковић МВ 47/22

Суботица, август 2024.год.

Сажетак

Рецитације имају кључну улогу у развоју правилног изговора код деце предшколског узраста. Кроз ритмичко понављање и фокус на изговор, рецитације помажу деци да савладају артикулацију и побољшају вербалне вештине. Већина испитаника верује да рецитације подстичу развој говора и помажу у превазилажењу тешкоћа у комуникацији. Васпитачи користе рецитације као алат за вежбање изговора, стварајући стимулативно окружење које мотивише децу на вербално изражавање. Кроз креативне активности и сарадњу са родитељима, васпитачи обезбеђују континуитет у учењу, што доприноси јачању самопоуздања и правилној артикулацији код деце. Рецитације, уз подршку васпитача, играју кључну улогу у обезбеђивању темеља за успешан развој говора.

Кључне речи: рецитација, правилна артикулација, говор, предшколски узраст

Abstract

Recitations play a crucial role in the development of correct pronunciation in preschool children. Through rhythmic repetition and a focus on pronunciation, recitations help children master articulation and improve their verbal skills. Most respondents believe that recitations encourage speech development and help overcome communication difficulties. Educators use recitations as a tool for practicing pronunciation, creating a stimulating environment that motivates children to express themselves verbally. Through creative activities and collaboration with parents, educators ensure continuity in learning, which contributes to boosting confidence and correct articulation in children. Recitations, with the support of educators, play a key role in providing the foundation for successful speech development.

Keywords: recitation, correct articulation, speech, preschool age

САДРЖАЈ:

1. Увод	1
2. Развој говора код деце и фактори који утичу на развој говора.....	2
2.1. Лингвистички период	3
3. Организација простора у вртићу у служби подстицања развоја говора	4
3.1. Методе рада са децом предшколског узраста	6
3.2. Култура говора васпитача – васпитач као партнер у комуникацији	9
3.3. Богаћење дечијег речника.....	12
4. Појам и значај дечије рецитације	17
4.1. Рецитације за исправљање говора	20
4.1.1. Рецитације за исправљање гласова	22
4.2. Правилна артикулација гласова путем рецитације „Зеца са говорном маном“	29
4.2.1. Активност са децом.....	30
5. Методологија истраживања	34
6. Дискусија резултата.....	55
7. Закључак	59
8. Литература	60
Прилог 1. Упитник	63

1. Увод

Развој говора код деце је изузетно важан и сложен процес који зависи од многих фактора. Од тренутка рођења, дете је изложено звуцима из околине. Да би дете проговорило потребно је време и интеракција са другим људима. Прве интеракције детета обично су са родитељима, који треба да обезбеде безбедно и подстицајно окружење за развој говора. Како дете расте, упознаје друге људе, најчешће васпитаче и децу у васпитним групама. Ипак, има деце која, иако имају добар слух, нормалан когнитивни развој и добро здравље, показују извесна одступања у развоју говора. Сматра се да ова деца прате нормалан развој говора, али споријим темпом. Значајна одступања у развоју говора отежавају комуникацију од малих ногу, што може довести до слабијег успеха у школи.

Деца уче кроз рецитовање, што поред забаве, детету пружа многе погодности. Рецитовање игра важну улогу у развоју говора и говорних вештина. Рецитовање подстиче дечју активност и увежбавање говора, посебно ако дете има проблема са артикулацијом или друге говорне потешкоће у раном узрасту. Циљ овог рада је подизање свести о значају реализације рецитације у предшколским установама иу дечјим срединама за њихов нормалан развој. Рецитације могу помоћи деци са потешкоћама у говору да превазиђу потенцијалне изазове.

2.Развој говора код деце и фактори који утичу на развој говора

Учење говора почиње од рођења, са првим плакањем. Да би се говор правилно развијао, потребно је испунити одређене услове: физичке, психолошке и социјалне. Физиолошки услови укључују формиран говорни апарат, добар слух и зреле функције моје коре. Психолошки фактори, као што су мишљење, опажање, пажња, памћење, учење и емоционална стабилност, такође су од велике важности за развој говора. Социјални фактор, као што је говорни узорак близак детету, игра кључну улогу. У последње време, наглашава се значајна околина на развоју говора. Развој говора није могућ без социјалног говорног узора, говорне средине, као и укупне активности и мотивације детета. Данас се сматра да је усвајање матерњег језика резултат комбинације биолошких предиспозиција и утицаја околине (Hoff-Ginsberg, 1986).

Биолошку основу говора, према Керамитчијевском (1989) у најширем смислу чине:

- Рецепторни систем (аудитивни, визуелни, тактилно кинестетски),
- Сензорни систем,
- Трансмиторни систем,
- Интеграторни систем,
- Ефекторни систем,
- Систем повратне спреге.

Говорно – језички развој грубо можемо поделити на два периода:

- Прелингвистички период (почиње рођења и траје све до појаве прве речи)
- Лингвистички период (од појаве прве речи, повећање речника)

Прелингвистички период почиње од рођења и траје све до појаве прве речи. Она обухвата следеће фазе:

а) Респирација (први крик/плач) - Након рођења и пресецања пупчане врпце, долази до рефлексног ширења грудног коша, што омогућава нагли улазак ваздуха у плућа. Ваздух пролази преко гласних жица, изазивајући њихово треперење. Први плач је природна

рефлексна реакција и представља најранији облик вокализације. Касније, дете учи да користи плач као начин комуникације са одраслима.

б) Гукање - Гласови се спонтано јављају како дете сазрева. У првим месецима, дете производи све говорне звуке које људски гласовни систем може произвести (нпр. француски трилери, арапски грлени сугласници). Под утицајем околине и учењем имитацијом матерњег језика, усталиће се гласови који се често чују у дечијој околини, док ће остали звук постепено нестајати.

ц) Слагање (брбљање) - У петом месецу дете почиње да координира рад дијафрагме, гласних жица, језика, усана и вилице, што омогућава регулацију квалитета изговорених гласова. Ова координација омогућава прелаз на слоговање, односно изговарање вокала и консонаната заједно.

Истовремено са развојем говора, дете почиње да опажа и разуме поруке, првенствено препознајући мелодијску структуру и интонацију. Родитељи брзо примете да се новорођенче одазива на њихов глас, на пример, интензивно се трга, увија или гуче. До краја прве године, дете почиње да разумете поруке других. Разумевање говора се развија пре и брже него способност говора. Бебе често, пре него што научи да говори, одговарају на питања и захтеве гестовима и радњама.

У превербалној фази, моторички гестови постају све доминантнији и полако добијају статус моторичких симбола, као што су показивање и одмахивање. Постоје различита мишљења међу ауторима о томе да ли су ови моторички гести урођени или су резултат учења и имитације.

2.1. Лингвистички период

Пре него што дете изговори своју прву реч и развија способност експресивног говора, оно прво богати свој рецептивни говор, односно разумевање других. Тешко је прецизно одредити када ће се јавити прва реч, али се обично јавља између 12. и 14. месеца, као што постоје случајеви када деца проговоре и пре прве године. Прва реч је скуп гласова који имају значење и повезују се са особом, предметом или ситуацијом када се изговарају. Такође, изражава емоционално стање детета, као што су жеља, потреба или тежња.

Проширење речника зависи од тога колико се говор подстиче и негује. Више од половине дечјег говора чине именице, заменице и глаголи. Током друге године, дете више користи именице. Комбиновање две речи, обично именице и глагола, јавља се крајем друге године. Ове реченице су често скраћене и могу се разумети само у контексту у којем дете говори. У трећој години, дете почиње да користи заменице, прво у трећем лицу (нпр. "Он хоће..."), а касније у првом лицу (нпр. "Ја бих..."). Постепено се у реченицама јављају чланови, прилози, наставци и помоћни глаголи. Пасивни речник детета, који обухвата све речи које дете познаје и разуме, увек је већи од активног речника, који обухвата речи које дете активно користи. Фаза пуне реченице јавља се у четвртој и петој години, када дете користи све врсте речи.

Постоји много теорија које покушавају да објасне процес усвајања говора. Према Скинеровој бихејвиористичкој теорији, дете случајно производи прве гласове, који се учвршћују кроз социјално поткрепљење, што доводи до развоја богатог говора. Насупрот томе, Чомски тврди да дете има урођене језичке универзе. Луис (1993) сматра да је учење језика динамичан процес где дете од првог дана користи гласове на исти начин као одрасли.

Когнитивни развој је неопходан за развој говора, али није довољан сам по себи. Неке сложене синтаксичке структуре се појављују тек на одређеном когнитивном нивоу, док друге конструкције дете почиње да користи пре него што их потпуно разуме.

Развој појмова код предшколског детета повезан је са развојем речника. Овај развој иде од конкретног ка апстрактном, од једноставног ка сложеном, и од општег ка посебном. Понекад развој речника може утицати на развој појмова, односно, дете прво чује реч, а затим стиче појам. Разлика између разумевања речи (језичка компетенција) и способности коришћења речи у говору (језичка перформанса) смањује се са узрастом (Голубовић, 2012).

3. Организација простора у вртићу у служби подстицања развоја говора

Окружење које подржава комуникацију је оно које омогућава да се говор, језик и комуникацијске вештине деце планирају и подржавају током целог дана. У предшколским установама, такво окружење треба да обухвата три аспекта: физичко окружење, стратегије

које користе одрасли и могућности које деца имају да вежбају своје комуникацијске вештине.

У предшколском узрасту, физичко окружење које подржава комуникацију укључује визуелне распореде и знаке, организовану радну собу, планирани распоред седења, додатне ресурсе, контролисану позадинску буку, означене ресурсе и просторе за књиге, као и јасне и доследне рутине. Визуелни распореди и знаци, као што су зидови речника, циљеви учења написани на табли и визуелни подсетници на вокабулар, помажу деци да знају шта могу да очекују. Радна соба треба да буде организована тако да није претрпана, а опрема јасно означена етикетама. Планирани распоред седења охрабрује децу да раде заједно и међусобно комуницирају, док деца са посебним потребама треба да седе ближе напред и окренута према васпитачу. Додатни ресурси, као што су ИТ софтвер, алтернативни листови за снимање са мање информација, листе речника са визуелном подршком и наративни листови, доступни су по потреби. Управљани нивои позадинске буке омогућавају деци да слушају и размишљају када је то потребно. Означени ресурси помажу деци да буду независнија у приступу ресурсима и организовању. Куткови за књиге су важни у целом образовању деце, а не само у раним годинама. Јасне и доследне рутине помажу деци да знају шта да очекују и када.

Начин на који одрасли разговарају са децом може имати велики утицај на развој њиховог говора, језика и комуникацијских вештина. Кључне стратегије у предшколском узрасту укључују коришћење визуелних ослонаца и практичних приступа настави, као што су коришћење стварних објеката, практичне активности, слике и видео. Коришћење гестова, показивања и других визуелних знакова подржава дечје разумевање док причају. Деци треба дати времена за размишљање како би могла да планирају како желе да реагују или заврше задатак. Давање кратких инструкција по редоследу који треба да се придржавају, избегавајући изразе као што су „пре” и „после”, такође је важно.

Окружење које подржава комуникацију значи да деца имају много могућности да вежбају користећи свој говор, језик и комуникацијске вештине током дана. То може укључивати активности партнера за разговор, планиране често током дана, тако да деца имају прилику да разговарају о својим мислима и идејама једни са другима пре него што их поделе са широм групом. Активности у малим групама, где деца раде заједно и добијају

групне улоге, подржавају децу да допринесу на различите начине. Групне дискусије омогућавају деци да дискутују о идејама као група, а одрасли могу подржати децу дајући им различите улоге или почетак реченица и листе речи.

3. 1. Методе рада са децом предшколског узраста

Савремено дете се налази у константном протоку информација, што може бити збуњујуће и захтевно за обраду. Зато су лекције о развоју говора кључне за целокупан развој деце предшколског узраста. Развој говора подразумева формирање говора у складу са старосним карактеристикама деце, укључујући овладавање усменим и писменим језиком. Овај процес доприноси развоју комуникацијских вештина, вербалног размишљања и књижевног изражавања.

Методе подучавања развоја говора дефинишу начине на које васпитачи и деца сарађују како би деца стекла потребне говорне вештине. Три главне групе метода су визуелне, вербалне и практичне, које се разликују у приступу подучавању матерњег језика.

Визуелне методе су најчешће коришћене у вртићу и деле се на директне и индиректне. Када деца могу непосредно посматрати предмете, васпитачи користе методу посматрања, укључујући обиласке, екскурзије и проучавање природних објеката. Ове методе помажу у прикупљању говорног садржаја и успостављању везе између два сигнална система. Када објекти нису доступни за непосредно посматрање, васпитачи користе индиректне методе, као што су визуелна помагала - гледање играчака, илустрација, фотографија, описа слика и играчака, приповедање помоћу играчака и слика, те гледање филмова и дијапозитива (Alekseeva, Yashin, 1998: 23).

У вртићима се користе средње визуелне методе за додатно упознавање са објектима, као и за утврђивање знања, проширивање речника, развијање функције генерализације речи и учење кохерентног говора. Ове методе укључују гледање слика са познатим садржајем, посматрање играчака које одражавају свет у тродимензионалним облицима, описе слика и играчака од стране деце, као и измишљање прича.

Вербалне методе се у вртићима користе ређе него у школама. Углавном се примењују методе везане за уметнички говор, где васпитачи читају деци књижевна дела из програма. Користе се и сложеније методе попут памћења, парафразирања, и приповедања без

ослањања на визуелни материјал. Ово укључује приче из животног искуства васпитача, приче о племенитим и херојским делима деце и одраслих, као и сумирање разговора за старије предшколске групе ради консолидације претходно стеченог знања и навикавања на колективни разговор.

Ове методе захтевају јасну комуникацију, па се све вербалне методе допуњују визуелним техникама, као што су приказивање предмета, играчака, гледање илустрација и слика, или приказивање визуелних објеката ради опуштања деце или као одмор, као што су читање рецитација и загонетки.

Практичне методе су усмерене на:

- Учење деце да примењују стечено знање у пракси.
- Развијање и унапређење говорних вештина.

У вртићима, ове методе су најчешће разигране и укључују разне дидактичке игре, као што су игре са визуелним материјалом и игре речи, које су универзалне методе за обједињавање знања и вештина и решавање проблема развоја говора. Такође, користе се драматизацијске игре са познатим књижевним текстовима, инсценацијске игре и дидактичке вежбе које помажу у стицању нових вештина, фиксирању постојећих, или креативној обради научених информација. Главни циљ ових игара је побољшање културе понашања деце, као и богатство речника и вештина говора.

Говорне активности деце могу се поделити на репродуктивне и продуктивне методе. Репродуктивне методе се фокусирају на репродукцију постојећег говорног материјала и готових узорака. У вртићима се ове методе углавном користе за обогаћивање речника, развијање звучне културе говора, а мање за формирање граматичких вештина и кохерентног говора. То укључује методе попут посматрања и анализа слика, читање књижевних дела, парафразирање, памћење, драматизације књижевних дела, и разне дидактичке игре које помажу деци да уче речи и њихове комбинације, фразеолошке изразе и граматичке појаве кроз имитацију звука и препричавање. Продуктивне методе подстичу децу да самостално стварају кохерентне изјаве, где дете не само да репродукује познате језичке јединице, већ их сваки пут комбинује на нови начин, прилагођавајући се ситуацији комуникације. Ове методе укључују генерализацију разговора, приповедање, парафразирање уз реконструкцију

текста, дидактичке игре за развој кохерентног говора, методе моделирања и креативне задатке.

Не постоји јасна разлика између продуктивних и репродуктивних метода. Репродуктивне методе садрже елементе креативности, док продуктивне методе укључују елементе репродукције. Њихова међусобна повезаност се мења. На пример, када деца бирају најприкладнију реч из свог вокабулара за описивање објекта, то је креативније у поређењу са избором речи из датог низа или понављањем након васпитача. У независном приповедању, креативност и репродукција се могу манифестовати на различите начине, било према узорку, плану или предложеној теми. Разумевање карактера говорне активности омогућава сврсисходнију употребу метода у раду с децом.

Главни елемент методе је приступ. Тренутно не постоји стабилна класификација техника за развој говора, али се могу поделити на вербалне, визуелне и практичне (игре) у смислу улоге видљивости и емоционалности. Најчешће коришћене технике у вртићима су вербалне. Оне укључују говорне обрасце, понављање, објашњење, упутства, вербалне вежбе, процену говора деце и постављање питања. Говорни узорак представља исправне, унапред проверене говорне активности васпитача, намењене опонашању и вођењу деце. Изговара се јасно, гласно и лежерно.

Поновљени изговор подразумева намерно, вишекратно понављање истог говорног елемента (звука, речи, фразе) ради меморисања. То укључује понављање од стране васпитача, индивидуално понављање од стране детета, заједничко понављање (од стране васпитача и детета или двоје деце), као и вежбање у хору. Хорско понављање је посебно важно за јасне смернице и треба га комбиновати са објашњењима, као што је понуда да сви заједно говоре јасно, али не прегласно.

Објашњење подразумева да васпитач открива суштину неког феномена или начина рада. Ова метода је широко примењена у раду са вокабуларом, где се објашњава значење речи, правила и поступци у дидактичким играма, као и током посматрања и анализе предмета. Инструкције су начин на који едукатори објашњавају деци како да се понашају и како да постигну жељене резултате. Оне се могу поделити на образовне, организационе и дисциплинске.

Вежбање речи укључује поновљено извођење говорних активности од стране деце како би развила и побољшала своје говорне вештине. За разлику од једноставног понављања, вежбање се одликује већом учесталошћу, варијабилношћу и већим уделом самосталних напора деце. Процена говора деце је детаљна и мотивисана евалуација одговора детета, која открива ниво знања и стечених говорних вештина. Евалуација треба бити поучна, а не само дескриптивна, како би деца могла да је користе као смерницу за своје изјаве. Током једне сесије, могуће је детаљно проценити одговоре само неколицине деце. Процена се обично фокусира на један или два квалитета говора и даје се одмах након одговора, како би друга деца могла да је узму у обзир. Евалуација се претежно усмерава на позитивне аспекте говора, а уколико се уоче недостаци, детету се може затражити да покуша поново и исправи свој одговор. Објашњење подразумева да едукатор открива суштину неког феномена или начина рада. Ова метода је широко примењена у раду са вокабуларом, где се објашњава значење речи, правила и поступци у дидактичким играма, као и током посматрања и анализе предмета.

Методe подучавања развоја говора описане су као начин рада васпитача и деце који омогућава деци да стекну говорне вештине и способности. Ове методе имају за циљ:

- Акумулирање говорног садржаја и осигуравање информационе и емоционалне стабилности.
- Подучавање културе понашања деце.
- Развој говора, обогаћивање речника и унапређивање говорних вештина.

Тако, ефикасност педагошког утицаја на развој говора код деце зависи од правилног избора метода и њихових међусобних односа. Кључну улогу игра узимање у обзир нивоа развијености говорних вештина и способности код деце, као и природе когнитивног и језичког материјала и могућих начина примене метода и техника за развој говора.

3.2. Култура говора васпитача – васпитач као партнер у комуникацији

Како бисмо боље разумели суштину комуникативне културе као личног и професионалног квалитета васпитача, потребно је анализирати коришћене концепте. Комуникација (lat. *communicatio*) представља чин размене информација између два или више појединаца заснован на међусобном разумевању. То је процес преноса информација

од једне особе другој или групи људи. Друштвена култура се односе на оне који су способни за успостављање контаката и комуникације, лако остварујући везе. Анализа научне литературе показала је да постоји контрадикција коју треба разрешити. Наиме, не постоји јединствено разумевање појмова "комуникација" и "говор". Комуникација је веома широк појам, обухватајући свестан и несвестан пренос и пријем информација, присутан свуда и увек. Комуникација је "суштински друштвени феномен" и "социјална комуникација", која користи различите комуникационе системе развијене од стране људи, при чему су најважнији "људски говор и језик".

Педагошке функције комуникације могу бити контактне и удаљене, информативне, мотивационе, координационе, као и функције успостављања односа међу учесницима образовног процеса. Педагошка комуникација се одликује двоструком оријентацијом, полиинформативношћу и високим степеном репрезентативности, формирајући специфичну синтезу главних карактеристика која се изражава у новом квалитативном садржају и одређеној природи интеракције у образовном процесу.

Комуникативна култура представља став појединца који се огледа у потреби за интеракцијом са другим људима, очувању интегритета и индивидуалности, као и у креативном потенцијалу особе и њеној способности да одржи "главни карактер".

Комуникативна компетенција васпитача обухвата скуп знања, језичких и нејезичких вештина које се стичу кроз социјализацију, образовање и обуку. У овом процесу, природни потенцијали појединца имају значајну улогу. Педагошка култура, која је кључна особина васпитача, укључује неколико важних елемената:

- * професионални и лични квалитети васпитача;
- * висок ниво педагошког знања и критичког мишљења;
- * стручне и педагошке вештине, као и креативност у васпитно-образовном раду;
- * културу понашања, комуникације и саморегулације.

Васпитачи који овладају педагошким техникама имају способност да своје емоције, тон, интонацију, говор, гесте и изразе лица користе као алат за педагошки утицај. Њихова

способност да управљају својим менталним стањима и отворено изражавају ставове према деци представља важан део професионалне технике.

Формирање комуникативне културе као дела професионалне културе васпитача у вишим школама није довољно истражено. Истраживање психолошких и педагошких извора омогућило је идентификацију важности развоја комуникативне културе у раду васпитача, као и дефинисање овог појма и начина његовог унапређења.

Савремена образовна окружења захтевају од васпитача да демонстрирају своје комуникационе вештине током интеракције са студентима, што је одраз хуманистичког приступа образовању и кључно за очување емоционалног и социјалног здравља.

Комуникација као сложени процес се може разложити на неколико аспеката: комуникативни аспект обухвата размену информација између партнера, интерактивни аспект се односи на размену акција током међусобне интеракције, док перцептивни аспект укључује процес упознавања и успостављања међуљудских односа. Кључни аспект јавне комуникације је способност реализације комуникационог плана. Ова вештина обухвата неколико важних елемената:

1. Одабир и доследна примена одговарајућег стилског регистра. Вешт говорник прилагођава свој стил различитим публикама и темама, варирајући од формалног академског тона до опуштенијег разговорног приступа. Кључно је пронаћи регистар који ће најефикасније допрети до публике.
2. Свеобухватно и селективно коришћење језичких средстава. Ово подразумева максимално искоришћавање лексичких, граматичких и фонетских ресурса језика, уз пажљив одабир оних који најбоље преносе поруку и емоције говорника, истовремено остварујући највећи утицај на публику.
3. Промишљена употреба паралингвистичких и невербалних елемената. Ово укључује свесно манипулисање јачином гласа, логичким акцентима, интонацијом, паузама, као и коришћење мимике и гестикулације ради појачавања ефеката вербалне комуникације.
4. Овладавање техничким аспектима говора, што се односи на способност контроле гласа и његових карактеристика.

Ове компоненте заједно чине основу ефикасне јавне комуникације, омогућавајући говорнику да прилагоди свој наступ различитим ситуацијама и публици, истовремено преносећи своју поруку на најефектнији начин.

Успешна јавна комуникација ослања се на комплекс социјалних и психолошких вештина које омогућавају стварање и одржавање позитивне слике о себи пред публиком, што је кључно за ефикасан педагошки утицај. Овај процес самопрезентације у социјалној психологији познат је као самодавање. Иако сваки облик комуникације има своје специфичности, постоје одређене кључне групе комуникацијских вештина које су универзално важне за ефективну интеракцију.

У формирању комуникативног идеала васпитача, неколико фактора игра важну улогу:

- Познавање педагошких норми и правила
- Поштовање деце и њихове индивидуалности
- Разумевање комуникативних ситуација
- Развијање сопствених комуникативних квалитета

Важно је напоменути да сваки будући васпитач има своју јединствену визију идеалног педагога, укључујући и аспекте комуникативне културе. Ова лична перцепција идеала обликује њихов приступ развоју комуникацијских вештина.

3. 3. Богаћење дечијег речника

Напредовање лексичких способности детета не може се посматрати изоловано од његовог укупног језичког развоја. Чак се и почетни искази детета могу посматрати као полазиште њиховог синтаксичког развоја (Стакић 2017: 33). Ове прве речи често имају облик холофразе, при чему се око 60% користи за именовање, а 20% за изражавање радњи (Чабаркапа et al. 2007: 175). Обично се ове прве речи појављују у доби од 12 до 18 месеци, иако се могу појавити раније, пре првог рођендана, или касније, око три године. У раним фазама лексичког развоја деца перципирају речи као слушне утиске и у почетку их репродукују метатезама и изостављањем (Радловић 2017: 114-115). Разумевање значења појединачних речи је од кључне важности за схватање повезане говорне комуникације код

четворогодишњака (Глигоровић, Буха, Доброта-Давидовић 2018: 15). Способност препознавања и стварања риме, уз подршку визуелних знакова, показује значајну повезаност са другим аспектима разумевања говора, посебно са разумевањем речи (Глигоровић, Буха, Доброта-Давидовић 2018: 16). Шестогодишњаци препознају око две риме од задатих десет, док су седмогодишњаци и осмогодишњаци знатно успешнији су препознавању риме (Глигоровић, Буха, Доброта-Давидовић 2018: 19).

Језик је бољи показатељ развијених интелектуалних способности од одређених других аспеката когнитивног развоја, а разумевање говора претходи способности за вербалну продукцију (Глигоровић, Буха, Доброта-Давидовић 2018: 10). Развој говора код предшколског детета одвија се кроз неколико фаза: прво се развија лексикон, затим употреба речи у значењу реченице, док у каснијим фазама паралелно напредују лексички и синтаксички развој. У почетној фази развоја лексичког говора код детета јављају се именице, стереотипни придеви, временски прилози за прошле радње, глаголи и фразе за дозивање. Другу фазу карактерише појава холофрази, односно реченица од две речи (глагол и објекат, субјекат и објекат, именица и придев или прилог), са честим елизијама и инверзијама без употребе предлога. У трећој фази се развија синтакса реченице, јер се формира правилна реченична структура (субјекат, предикат, објекат); дете користи будуће и прошло време, правилно употребљава предлоге као што су *ка*, *од*, *са*, *за*, заменичке форме, а присутни су и бројни елиптични изрази. Четврту фазу карактерише појава односних и временских реченица, показних заменица и придева, употреба прилога и везника (Малрије 1981: 218–220). При усвајању било ког језика као матерњег, развој морфологије претходи фази у којој дете користи ономатопеје и нетипичне облике деминутива, речи настале редубликацијом, ономатопејом или скраћивањем (Попова, Попов 2013: 378).

Разумевање првих речи у контексту почиње између осмог и десетог месеца, а до дванаестог месеца дете препознаје познате речи чак и ван контекста (Глигоровић, Буха, Доброта-Давидовић 2018: 11). Између друге и шесте године, дечији експресивни речник се проширује за 500–600 речи (Голубовић 1997: 57). Недавна истраживања откривају да количина речи у дечијем речнику са три године старости значајно утиче на способност читања у нижим разредима основне школе, што је један од кључних показатеља каснијег успеха у образовању (Zauhe и др. 2016: 319). Такође, успешност у препознавању риме

повезана је са разумевањем речи. Способност препознавања риме зависи од нивоа фонолошке свести, која је један од снажних показатеља тешкоћа у читању, али и проблема са разумевањем речи (Gligorović, Buha, Dobrota-Davidović 2018: 19), јер деца лакше разумеју речи које знају да изговоре. Такође, доказано је да правилна артикулација утиче на богатство активног речника (Чабаркапа и др. 2003: 112–117).

Истраживање усвајања предлога код деце која говоре српски језик показало је да је учесталост појединих предлога у дечијем говору, као што је предлог "код", условљена честим коришћењем тих предлога у говору одраслих. Такође, на редослед употребе одређених предлога утиче вишеструкост значења која се њима могу изразити (као код предлога "с/са") (Савић, Анђелковић 2004: 445). Ова студија осветљава процес усвајања значења речи. Деца у раној фази језичког развоја разумеју само одређене компоненте значења речи које чују у говору одраслих. Кроз употребу предлога са именицама, постепено проширују своје знање о значењу предлога кроз различите синтаксичке и семантичке контексте. До шесте године, деца усвајају семантику предлога и почињу да их користе на начин сличан одраслима (Савић, Анђелковић 2004: 446). Иако је учесталост одређених речи у говору одраслих упућеном детету кључан фактор за усвајање речника, концептуална и структурална сложеност тих речи може утицати на њихово касније усвајање (Савић, Анђелковић 2004: 445).

Старији предшколски период се сматра фазом интуитивног језичког развоја. Након што дете до пете године у великој мери савлада матерњи језик и постане способно за комуникацију, од шесте до четрнаесте године наставља да развија многе језичке вештине. Када је у питању лексички развој, овај интуитивни период карактерише дечија креативност у тумачењу значења речи, а такве лексичке иновације могу се појављивати чак и током адолесценције. Један од начина праћења дечијег лексичког развоја је бележење карактеристичних појава у говору, односно бележење дечијих неологизама. Забележене, али необјављене форме дечијег говорног стваралаштва припремају терен за креативну оригиналност, док бесциљна језичка и спонтана говорна игра пружају простор за изражавање говорне маште (Bahtin 1978: 439). М. Кебара проучава дечије неологизме кроз лингвокогнитивну и психолингвистичку парадигму, посматрајући их као пример поетске употребе речи (Кебара 2014: 109–125), односно као облик језичке игре (Кебара 2017: 315–

331) Истиче да, иако често настају деривацијом према постојећим творбеним моделима, дечији неологизми представљају облик језичке игре у којој је спољашња (морфолошка) форма речи подређена унутрашњем значењу које произлази из дечијег мишљења (Кебара 2018: 184). Граматичка транспозиција, која је често основа дечијих неологизама, проучена је као поступак грађења језичке игре и израза језичке личности детета кроз стварање нових лексичких творевина на основу постојеће когнитивне базе српских творбених модела (Кебара 2018: 183).

Морфолошки аспект дечијих неологизама предмет је истраживања нових студија, које показују да у млађем предшколском узрасту поигравање с морфолошком формом из које настају дечији неологизми произлази из несвесне језичке игре, док је у старијем узрасту присутна свесна намера при трансформисању морфолошке форме речи. Развој дечијег говора повезан је с развојем памћења, способношћу дискриминације, али и изражавањем емоција и симболичком игром. Када говоримо о лексичком развоју деце, управо се кроз појаву дечијих неологизама читује веза између развоја фонемске свести, изражавања емоција и језичке игре. Не само да су дечији неологизми пример језичке игре, већ се кроз различите језичке игре може подстаћи дечија склоност ка стварању неологизама, чиме се поспешује лексички развој деце.

Поред дечијих неологизама, карактеристичне појаве за лексички развој деце укључују генерализацију (проширивање значења једне речи) и рестрикцију (сужавање значења речи, на пример, коришћење назива за род за одређену врсту животиње). Током лексичког развоја, фаза претеране генерализације замењује се фазом рестрикције (Стакић 2017: 36). Када је реч о интеракцији пола и раста у области лексичког развоја деце, истраживања показују да девојчице имају богатији рецептивни речник у раном предшколском узрасту, док између пете и десете године полне разлике нестају. Након десете године, дечаци показују нешто боље резултате у препознавању речи (Глигоровић, Буха, Доброта-Давидовић 2018: 23). Став родитеља према матерњем језику и изложеност детета богатим језичким интеракцијама код куће чине основу за усвајање матерњег језика, што је кључни предуслов за учење страних језика (Милошевић 2016: 184). Пошто су родитељи најважнији говорни модел за дете, улога васпитача у предшколским установама такође је од изузетне важности. Њихови стални подстицаји лексичком развоју деце кроз богате језичке

интеракције, заједничко читање и језичке игре поспешују процесе анализе и синтезе речи, кроз које деца откривају структуру и значење речи.

Као што се богатство лексикона једног језика не мери бројем речи, већ способношћу да адекватно изрази мисли и осећања људи у датом друштву (Вукићевић 2017: 74), тако се ни проучавање лексичког развоја деце не може свести на бројање речи у њиховом говору. Потребно је узети у обзир и развој значења речи, као и односа међу речима, попут полисемије, хомонимије, синонимије и антонимије. Без обзира на то да ли је реч о деци са уредним говорно-језичким развојем или о деци која мало или слабо говоре, рад на развоју говора треба организовати пре свега кроз игру, укључујући лексичке и семантичке вежбе. Исти приступ се користи и при рехабилитацији глуве и наглуве деце (Соколовац и др. 2015: 439). Звуковне фигуре не само да подстичу бољи изговор гласова кроз асонанцу и алитерацију, већ и кроз ономапопејске речи које су погодне за децу средњег и старијег предшколског узраста, обогаћујући њихов речник (Столић, Муратовић Дробац 2017: 107). Да бисмо подстакли употребу сложеница у дечијем говору, користимо лексичке игре за њихово грађење, при чему пазимо на неколико критеријума: граматичке критеријуме, критеријуме разумљивости сложеница, тематску примереност, очигледну представљивост, учесталост и васпитну примереност (Мићић, Вукомановић Растегорац 2016: 197–199). Такође, можемо тражити од деце да аналогично формирају сложенице према истом творбеном моделу као у низу сложеница које смо им дали као пример, уз интеграцију покрета, илустрација сложеница и изговорених речи за сваки пример.

Рецитација се користи као средство за обогаћивање речника и примењује се у припреми предшколских група, кроз интеграцију садржаја из различитих области васпитно-образовног рада, са циљем поспешивања лексичког развоја деце.

Рад на развоју говора код предшколске деце, као и едукација васпитача и родитеља о сврсисходном коришћењу рецитација, могу смањити негативан утицај прекомерне изложености медијским садржајима на развој дечијег говора. Пратећи лексички развој деце, васпитачи примењују честу употребу страних речи код деце која су превише изложена медијским садржајима. (Сретенковић 2014: 171). Медијски садржаји могу подстаћи лексички развој деце ако су пажљиво одабрани према критеријумима узраста, временски ограничени

и ако родитељ или васпитач прати садржај са дететом, коментарише га, тумачи поруку, објашњава непознате речи и проверава дечији доживљај виђеног.

С обзиром на повезаност лексичког развоја деце са другим аспектима развоја говора, није довољно богатити речник предшколског детета само кроз упознавање са књижевним делима. Поред разноврсних лексичких и семантичких вежби у форми игре, уз визуелну подршку, од најранијег предшколског узраста треба радити на развоју фонолошке свести, користити игре са римама, а у старијем предшколском узрасту вежбати грађење и препознавање риме, пружајући притом подршку и развијајући метајезичку свест. Интеракција ових аспеката развоја говора води бржем лексичком развоју, као и бољем разумевању континуираног говора, што доприноси успешнијем читању и писању.

Рад на лексичком развоју говора деце предшколског узраста, уз подршку свих других аспеката језичког развоја са којима је повезан, на тај начин поспешује будуће академске вештине детета.

4. Појам и значај дечије рецитације

Дечије рецитације представљају важан аспект раног образовања и развоја деце, јер кроз њих деца стичу различите вештине и знања. Рецитације омогућавају деци да развију своје језичке способности, проширујући њихов вокабулар и побољшавајући артикулацију. Кроз рецитације, деца уче како да изразе своје мисли и осећања на јасан и кохерентан начин, што је кључно за њихов социјални и емоционални развој. Такође, рецитације подстичу развој меморије, јер деца морају да памте стихове и редослед речи, што им помаже у каснијем школовању.

Поред језичких вештина, рецитације играју значајну улогу у развијању самопоуздања код деце. Када деца рецитују пред публиком, било да су то њихови вршњаци, васпитачи или родитељи, она уче како да се носе са тремом и јавним наступом. Ово искуство им помаже да постану сигурнија и самоуверенија у изражавању својих мисли и идеја. Рецитације такође подстичу креативност, јер деца често морају да интерпретирају стихове на свој начин, додајући гестикулацију и изразе лица како би пренела емоције и значење песме.

Дечије рецитације имају и едукативну вредност, јер кроз њих деца уче о различитим темама и концептима. Песме које деца рецитују често садрже моралне поуке, приче о природи, историји или култури, што доприноси њиховом општем образовању. Такође, рецитације могу бити средство за учење страних језика, јер деца кроз стихове усвајају нове речи и граматичке структуре.

Улога васпитача је кључна у подстицању дечијих рецитација. Они треба да бирају песме које су примерене узрасту и интересовањима деце, као и да их мотивишу и подржавају током процеса учења и извођења. Родитељи такође могу играти важну улогу, подржавајући децу код куће и присуствујући њиховим наступима.

Рецитације су такође одличан начин за јачање везе између деце и њихових вршњака. Кроз заједничке активности, као што су групне рецитације или такмичења, деца уче како да сарађују, деле идеје и подржавају једни друге. Ово искуство им помаже да развију социјалне вештине и осећај заједништва. Ако је дечја поезија дефинисана оним што дечја поезија чини, могло би се рећи да дечја песма ствара окружење које омогућава деци да се задрже у језику, помажући им да управљају својим сензорним окружењима, мапирају и регулишу своје неуролошке функције и контролишу своје егзистенцијалне анксиозности. Уместо да замењује језик сензацијом, дечја песма интегрише тело у језик кроз снажне ритмове и звукове који евоцирају њихове чулне референте. Она не мора имати смисла на концептуалном нивоу, нити треба да испитује адекватност језика у уоквиравању стварности; њен посебан задатак је да створи звучне, кинестетичке, гестуалне и визуелне везе између онога што се може рећи и онога што се може само осетити. Почевши од усклађивања између новорођенчета и неговатеља, дечја поезија одржава дете у контакту са сопственим осећањима, омогућавајући му да се повеже са другима. Стога, дечја поезија не би требало да буде нешто што остављамо иза себе са детињством.

Истраживања показују да деца у првих осам година живота науче више него у остатку живота. Ово је кључни период за учење читања и писања (Kenney, 2005). Уместо да подстичу дечију машту, савремени медији су је ослабили. Рима игра важну улогу у развоју фонемске (слушне) свести код деце. Теже је научити децу да читају у основној школи ако немају адекватну усмену подршку. Деца не могу да стварају слике у својим главама ако не читају. Данас су слике већ створене за њих путем телевизије и видеа. Када деца покушавају

да креирају сопствене слике, често се ослањају на оно што су видела на телевизији, уместо да то формирају у својим мислима. Традиционалне културе преносиле су приче усменим путем, без сликовница. Моћ родитеља или наставника који седи и прича причу, подстиче децу да стварају слике у својим главама, што је веома моћан алат. Већина наших проблема могла би се решити ако би родитељи читали и разговарали са децом од рођења, пружајући им чврсту основу усменог језика. Нажалост, данас је телевизор често укључен током вечере.

Дечије песмице и риме могу се користити било где и било када. Као такве, оне су један од најпреносивијих облика учења. Ево неколико начина на које игре прстима, риме, скандирање и песме помажу деци да усвоје концепте и вештине, па чак и пружају емоционалну подршку:

1. Развој језика: Док деца рецитују риме и певају песме, уче нове речи и како да их правилно изговарају, модулирају своје гласове и јасно артикулишу. Истовремено вежбају висину, јачину звука и интонацију док доживљавају ритам језика. Уче да лако изговарају речи понављајући их изнова и изнова, без напора или притиска критике.
2. Вештине праћења: У готово свим играма прстима, руке се крећу с лева на десно. Ово усмерено кретање је важно за децу јер их припрема за редослед писане речи. Када читате својој деци, пустите их да прате ваш прст док пратите речи, како би и они усвојили овај концепт из писаних речи у књизи. Други важан концепт читања који деца морају потпуно разумети пре него што постану добри читаоци је секвенца прича. Морају да схвате редослед догађаја – шта се десило прво, друго, треће, итд., како би могли да препричају причу редоследом којим су се догађаји догодили.
3. Математички концепти: Бројање је често присутно у дечијим песмама и римама, како унапред тако и уназад. Деца уче да додају док броје унапред и одузимају док броје уназад. Друге приче и песме истражују речи које описују величину (као у "Три јарца") и тежину (као у "Три медведа"), користећи математичке термине да дефинишу концепте као што су много, мало, обиље, и слично. Ово доприноси основној математичкој основи детета, која ће касније помоћи у апстрактним математичким концептима.

4. Креативна драматизација: Риме и песме пружају одличне темеље за креативне драмске активности. Деца воле да глуме риме док их изговарају, драматизујући поступке ликова целим телом или користећи руке и прсте. Када су деца охрабрена од стране одраслих да покажу своју креативност у атмосфери без критике, њихов осећај самопоуздања се повећава и њихово самопоуздање у изражавању расте.
5. Удобност и подршка: Дечије песмице и песме су "места" на која се мала деца могу повући када се осећају усамљено, тужно или збуњено својим светом. Ако је дете далеко од маме или тате и осећа се усамљено, може се сетити песме коју су заједно певали и подсетити се на време и осећања која су делили.

Дечије рецитације имају вишеструки значај за развој деце. Оне не само да унапређују језичке и когнитивне вештине, већ и подстичу самопоуздање, креативност и социјалне вештине. Кроз рецитације, деца стичу драгоцену искуства која ће им користити током целог живота, како у образовању, тако и у свакодневним интеракцијама.

4. 1. Рецитације за исправљање говора

Говор је наше најуниверзалније и најчешће коришћено средство комуникације. Многе погрешне навике и погрешне употребе су због недостатка свести или непажње током првих година живота деце. Нажалост, ова ситуација је далеко распрострањенија него што је опште признато. Говор је изузетно средство друштвене контроле и чешће се користи у свакодневним ситуацијама него читање, писање или рачунање. Стога заслужује место међу основним вештинама које се подучавају.

Свако дете у вртићу има неки облик говорног обрасца. То је научена вештина стечена излагањем окружењу које је углавном контролисано. Пречесто се претпоставља да дете, само зато што показује неки напредак, аутоматски добро говори. Готово сви вртићи у нашој земљи укључују или промовишу говор као део програма деце - било кроз разговоре, говоре, представе, дебате, рецитаторска такмичења, рад у оквиру пројекта.

Од првих дана у вртићу, дете почиње интензивно користити говор, јер је приморано да одговара и поставља питања пред целом групом. У тим ситуацијама, говорни дефекти постају јасно видљиви. За дете је посебно важно да може јасно и исправно изговарати звукове и речи, јер то игра кључну улогу у учењу правила правописа. Постоји значајна веза између исправности и чистоће говора детета и стицања вештина писмености, као што су

читање и писање. Недостаци у говору детета често доводе до проблема у писаном изражавању. Због тога је процес припреме будућих ученика за писменост пре поласка у школу од велике важности.

Посматрање говорних дефицита код предшколске деце компликује њихово образовање. Један од кључних задатака предшколских образовних установа је припрема деце за школско образовање. Исправан и добро развијен говор је један од главних показатеља спремности детета за успешно образовање.

Захтеви нове ере, који се тренутно намећу основном образовању, стварају низ психолошких и педагошких проблема везаних за припрему детета за школу. Припрема детета за школу поставља темеље за успешно образовање. Ови проблеми су од посебног значаја јер су повезани са раном социјалном адаптацијом предшколске деце чији говор није развијен.

Исправан говор је важан услов за свеобухватан развој детета. Што је говор детета тачнији и што је богатији његов вокабулар, то му је лакше да изрази своје мисли, шири могућности за разумевање околине, његови односи са одраслима и вршњацима постају пуни и смислени, а његов ментални развој се активно спроводи. Зато је важно посветити пажњу правовременом формирању говора код деце, његовој чистоћи и исправности, те спречавању и исправљању различитих недостатака који се јављају у језику којим дете говори.

Поремећаји говора, без обзира на ниво, негативно утичу на ментални развој детета, одражавајући се на његове активности и понашање. Тешки поремећаји говора могу значајно утицати на ментални развој, посебно на формирање виших нивоа когнитивних функција. Поремећаји говора и ограничено говорно понашање могу негативно утицати на формирање дететове личности, изазвати непостојеће менталне поремећаје, специфичне карактеристике емоционално-вољног поља и отворити пут за развој негативних особина карактера. Све ово негативно утиче на стицање писмености, учење уопште и избор професије. Говорно искуство такве деце је ограничено, а њихове језичке вештине нису довољно развијене. Потреба за вербалном комуникацијом није адекватно задовољена. Колоквијални говор је сиромашан, са мало речи, нераскидиво повезан са датом ситуацијом и постаје неразумљив изван тог контекста. Повезани монолошки говор или не постоји или се развија са великим потешкоћама и карактерише га његова квалитативна јединственост.

Педагошко-корективни систем за припрему деце са говорним потешкоћама неопходни су како би олакшали и боље га припремили за полазак у школу. У вртићима се у ту сврху често користе рецитације као средство за исправљање говора код деце. Уз употребу рецитација наглашава се и придаје се више пажње:

- правилном постављању говорних органа и усмеравању тока ваздушне струје
- вежбању изговора гласа изоловано
- спајању гласа са вокалима (А,Е,И,О,У)
- увежбавању правилног изговора у речима где је глас у иницијалном, медијалном и финалном положају
- учвршћивању правилног изговора гласа у реченицама, рецитацијама,
- аутоматизовању изговора гласа у спонтаном говору.

4. 1. 1. Рецитације за исправљање гласова

Глас С

а за нас је прилика

Вредна сека

нешто рећи о поруци.

Сад је седам сати,

(Дејан Петровић)

треба устајати.

Секи се сан губи,

СУНЦЕ

она се сад буди.

С је сунце, С је срце,

Сад је спремно устала,

Сунце греје, све се смеје.

јастук је наместила

Пева кос, Сима бос,

и за тили час

Сунца нема, снег се спрема.

собу је напустила.

Смрзао се и кос бос,

Већ се сека умива,

смрзао се Сими нос.

сапун јој у руци,

(„Мали буквар“, Креативни центар)

Глас З

ИДЕ ЗИМА

Зима иде, иде зима

мали зека шуму има.

Зима иде, иде зима

мали зека мајку има.

Зима иде, иде зима

мали зека крзно има.

Само једно зека нема

секу да му кревет спрема.

Да му мрзле шапе греје

док у шуми снег веје.

(Весна Перун)

ЗИМСКА ПЕСМА

Зима, зима-е па шта је?

Ако ј'зима, није лав!

Зима, зима-па нека је,

не боји се ко је здрав !

(Ј. Ј. Змај)

Глас Ц

-Ц-

Ц је кљуца као жалац,

Ц светлуца као свитац,

Ц пецка као виц,

Ц боцка као шприц.

(„Мали буквар“ Креативни центар)

У ВРТИЋУ

Мала Дана звала Мицу

у вртић на клацкалицу.

Села Мица, села Дана,

али тежа једна страна.

Тежа страна где је Мица

па не клацка клацкалица.

(Никола Јеремић)

ГЛАСОВИ С-З-Ц

СВИТАЦ

У малог свица

кад се спусти тама,

једна сијалица

упали се сама.

Да ли он то скита

све до ноћи касне,
ил'под лампом чита
причице и басне.

(Гвидо Тартаља)

СРЕЋНИ ЗЕКА

Усред шуме зеко сео,
због болести није јео.
Видео га прикан јеж,
па донео купус свеж.

Глас Ч

ЈЕСЕЊА ПЕСМА

Све је пошло наопачке
за врапце и мачке,
кад је јесен окачила
своје жуте значке,
кад је ветар запевао
новембарске тачке...

(Душан Радовић)

ЧАША

Ч је као чаша,

Ч је као чај,

чича чека чашу

Вук га спази, па се сјури,

салате му цак дотури.

Лија стиже с брда, преко,

и донесе топло млеко.

Из жбуна се славуј јави:

-Мора зека да оздрави.

А зека се смешка, мази,

срећан што га друштво пази.

(Русомир Арсић)

чаша чека чај.

Ч је као колач

Ч је као чвор,

чича чека колач,

чавка чачка чвор.

(„Мали буквар“ Креативни центар)

Глас Ц

ЦИНОВИ

Ко зна где данас живе

цинови

и чији су они синови?

Патуљци могу и у џеп,

патуљци могу и у цаку,

али цинови ако постоје,

живе у џунгли и у мраку.

(Рисовић, Научимо гласове)

ЏЕМПЕР

Ђак у џемперу

може да уђе у џип,

да иде у џунглу,

да лиже лилихип.

Да буде чамџија,

рабација, џокеј,

да свира џез

ил'игра хокеј.

(Рисовић, Научимо гласове)

Глас Ш

МЕДА МИШКО

Меда Мишко заспао,

лежи потрбушке,

сања да је заспао

испод једне крушке.

Па све крушке падају

у зелену траву,

а он у сну не може да подигне главу.

(Из збирке Ст. Коруновића)

ШУЊАЛИЦА

Шуми ветар:ш-ш-шшш,

шушти лишће:шу-шу-шу,

шуш-шуш, чује се у шуми.

Шуњала се веверица.

Веверица-шуњалица

шишарку је срушила.

Од ње се уплашила

и уши запушила

Шишарку је зграбила,

и у шуму шмугнула.

До куће је дошла

и шетњу завршила

(Дејан Петровић)

Глас Ж

ЗАШТО АЖДАЈА ПЛАЧЕ

Аждаја горко плаче,

јер вређају њено аждајче.

Рекли му да је ружно,

па је мајци дошло тужно.

Нек је и глупо и слепо,

оно је мајци лепо.

(Љубивоје Ршумовић)

ПУЖЕВИ

Пујица се пујићу

жалила овако:

-лек ми нађи дружићу

зуб ме боли јако.

Хита пуж по лекове

да јој бол прекрати,

оде прошле јесени

и још се не врати.

(Гвидо Таргаља)

Глас Ћ

ЋУРАН

У дворишту ћуран шеће

ваздан пућка и блебеће,

главом вије шири реп

ћурке моје баш сам леп.

(Ј.Ј.Змај)

ЋУПРИЈА

Ћуприја је што и мос

ћути гордо – отмен „гост“,

ћуди реке она прати

ћутњом тајни муку крати.

Ћуприји је један Иво

ћилим сатко, речју, живо,

ћаскајући о том мосту

ћарлијао драгом госту.

Ћерко наша, на пут крени,

ћуд народа ти промени,

ћупријаша тад награди

ћупом злата – што мост гради.

(Милисав Петровић)

Глас Ђ

ЂАК

Ђ је ђак, ђак првак

на леђима пут торбак,

а у руци ђурђевак.

Ђаволасто ђипа ђак,

тресе му се пун торбак

и у руци ђурђевак.

(„Мали буквар“ Креативни центар)

ЂАК

Како би то било

кад би место ђака

спремила се бака

да у школу пође

међу ђаке дође...

(Ј.Ј.Змај)

Глас Л

МОДА НА Л

Зими лед, леденица,

у пролеће ластавица,

лети лопта, лубеница,

а у јесен модерно је

лишће жуте боје.

(„Мали буквар“ Креативни центар)

ЛЕТО

Лето је кад је

лука пуна лађа,

лето је кад је

лубеница најслађа.

Лето је када

липа замирише,

лето је када

лимун злати више.

Лето је када

локвањ бели плови,

лето је кад се

лосос лако лови.

Лето је кад је

мали морски вал,

лето је кад

почиње жабљи бал.

(Дејан Петровић)

Глас Р

РУЖИЧАСТИ РАК

Ружичасти рак

журио је унатраг.

Журио је рака

ка мору пре мрака.

Понео је бар

рибици на дар,

капљу росе праве

из зелене траве.

(Јагода Ј. Станковић)

РИБА

Мачка фркће

фр, фр,

Цврчак цврчи

цвр, цвр.

Тигар режи

гр, гр.

Зима нам је

бр, бр.

Мотор ради

р-р-р.

Нешто дрчи

др, др.

Свуд је фрка

сви су љути,

а у реци риба ћути.

(„Мали буквар“ Креативни центар)

Глас Љ

ЉУЉАШКА

Љ је љуљашка,

Љиљана се љуљашка.

Љу-љу-љу-љу-љуљушке,

Љиља воли крушке.

(„Мали буквар“ Креативни центар)

КЉЕШТА

Чему служе кљешта?

Да ли се њима

нешто љушти?

Тата ми каже:

„Кљештима се

ексери ваде

па може са чела

и зној да пљушти“.

(Зорка Петровић)

4.2. Правилна артикулација гласова путем рецитације „Зеца са говорном маном“

ЗЕЦ СА ГОВОРНОМ МАНОМ

Дозивео сам страсну трауму

кад су у нас у суму

досли ловци да лове

нас сироте зецове.

Залајасе керови страсно

и грмну ловцева пуска

и видите резултат:

поцео сам да сускам.

За мене као зеца

то је велика несрећа	и цео род псеци.
јер сви други зеци	Овако висе не иде!
правилно изговарају речи.	сутра вец – часна рец! –
Одлучих зато да се лецим	идем код психијатра
да правилно говорим речи	да видим ста он сматра.
да ми се не смеју зеци	(Миодраг Станисављевић)

4. 2. 1. Активност са децом

Уводне активности

Деца се уводе у планиране ситуационе активности читањем рецитације „Зец са говорном маном“. Васпитач ће деци прочитати рецитацију и са њима разговарати о истом. Постављаће питања

- Како треба да гласе речи које зец није дибро изговорио?
- Шта значе речи траума и психијатар?
- Шта вам је било смешно у песми?
- Зашто сте се толико насмејали?
- Шта је било најсмешније?
- Како сте се осећали док сте слушали необичне речи којих има тако много у песми?
- Зашто су вам оне биле смешне?

После ових питања деца могу тумачити свој доживљај и схватање догађаја описаног у песми:

- На кога вас подсећа зечев говор?
- Зашто је зец тако говорио?
- Да ли је некоме од вас био жао зеца?

- Како бисмо могли да му помогнемо?
- Зец је одлучио да се лечи. Хајде да му дамо рецепт против стаха?
- Како ћемо утешити зеца?

Можда му можемо причати о томе како смо се и ми некада јако уплашили! Онда ће зец видети да није он једини који се боји.

Централне активности

Да би се деца предшколског узраста припремили за рецитацију "Зец са говорном маном" Миодрага Станисављевића и усмерила их ка активностима које ће им помоћи у описмењавању, предложила бих им неколико активности које се могу изводити у групама, пару а по жељи и са целом групом деце.

Визуелна вежба са картицама:

Направићу картице са сликама животиња, укључујући зеца, ловце, псе, и остале животиње из приче. Поделићу картице деци. Деца имају задатак да описују шта виде и како су ти предмети или слике повезани са рецитацијом. Ово ће им помоћи да вежбају повезивање слика и речи а замолићу их да направе реченице непосредним разговором користећи те слике. Прилазићу деци и забележити њихове реченице. Направићемо и визуелни речник. Направићемо слике и речи које се користе у рецитацији а нису направљене на претходним картицама. Ове картице ће деци помоћи да се упознају са новим речима и њиховим значењем.

Акустичне вежбе:

Игре које васпитач прилагођава и мења у зависности од интересовања деце и њихове пажње. Неке од организованих игара су:

Игра "Шта чујем?" - Даћу деци аудио запис, снимак рецитације "Зец са говорном маном" и постављаћу питања о звуцима и речима које су чули. На пример, "Које животиње су се чуле у рецитацији?" или "Које речи су Зец и ловци изговарали?"

Игра "Препознавање звукова" - Репродуковаћу различите звуке из рецитације (зец шушка, пси залаје, пушка грми) и замолићу децу да идентификују који звук припада којој ситуацији или лику.

Активности за вежбе слушања:

Игра сортирање звукова -Припремићу различите картице са звуковима и замолићу децу да их сортирају у групе према сличности. На пример, група са животињским звуцима, група са природним звуцима итд.

Игра "Шта фали?" - Репродуковаћу реченице из приче и уклоните одређене звукове или речи. Деца имају задатак да идентификују шта недостаје у реченици.

Игра "Повежи звуке и слике" - Репродуковаћу звуке из приче и поставите картице са одговарајућим сликама. Деца треба да повежу звуке са одговарајућим сликама.

Игра "Звучна слагалица" - Направићу речи из приче тако што ћз деци дати картице са појединачним фонемима (звучима) а имаће задатак да их сложе и да формирају речи.

Слушање и цртање - Репродуковаћу делове рецитације и замолићу децу да цртају слике које описују оно што су чули.

Игра "Пронађи речи које се римују" - Репродуковаћу речи из рецитације и питаћу децу да пронађу друге речи које се римују са датим речима.

Игра "Која реч нема звук '...'?" - Навешћу деци звук (фонем) и питаћу их да пронађу речи из рецитације које не садрже тај звук.

Слушање и ређање - Припремићу картице са речима из приче и изрезати их на појединачне слоге или фонеме. Деца ће слушати како се изговарају речи и слажу картице у исправан редослед да би обликовали реч.

Игра "Ухвати звук" - Репродуковаћу реченице из текста и замолите децу да "ухвате" одређени звук у реченици. На пример, "Ухвати звук 'з' у реченици: 'Зец заустави завијање залазака!'"

Игра "Споји звук и слику" - Припремићу картице са сликама које представљају појмове из приче, заједно са картицама са словима или фонемима. Деца треба да споје одговарајуће слике и звуке.

Игра "Речи на слова" – Напишисаћу речи из приче на табли без самогласника. Деца ће додати одговарајуће самогласнике када чују реч.

Игра "Визуелно-слушалица" - Поставићу картице са сликама и написати речи са звучним фокусом (на пример, реч "зец" са великим словима). Деца треба да пронађу одговарајуће слике које се поклапају са речима и фонемима.

Игра "Речи игре" - Користећи игру речи у којој мењам почетно слово речи и питаћу децу да идентификују нове речи које се појављују.

Завршне активности

У завршној активности деца ће имати неке од следећих игара:

Зец у купусу - Деца се налазе у групама од четворо до петоро деце. Свака група формира круг. У средини круга налази се „зец“ и „ловац“. Ловац јури зеца да га ухвати. Он се спасава бежањем у круг. Из средине круга бежи други зец који се тамо налази. Сада се он спасава бежањем у други круг. Када се у кругу нађу два зеца, онда ловац има право да уђе у круг и лови их. Игра се прекида када ловац ухвати зеца. Тада васпитач њихове улоге замењује другом децом.

Зец, вук и ловац“ - Деца стоје у кружној формацији и добијају једну мању лопту (зец). Задатак је да предају лопту из руке у руку ("зец шета кроз шуму"). Након што прође цео круг, лопта наставља даље са кретањем, а у погодном тренутку додаје се друга, мало већа лопта (вук), која кружи по истој путањи и "јури" зеца. Након извесног времена, ако вук не ухвати зеца, додаје се трећа лопта – ловац, који жели да улови вука. Игра се прекида када нека од лопти сустигне другу.

Игре ће трајати у зависности од интересовања деце

5.Методологија истраживања

Проблем истраживања

Како рецитације утичу на развој говорних способности и комуникационе вештине деце предшколског узраста?

Циљ истраживања:

Испитати утицај рецитација на развој говорних способности деце предшколског узраста и идентификовати факторе који доприносе ефикасности ове методе у васпитно-образовном процесу.

Задаци истраживања:

1. Анализирати учесталост коришћења рецитација у дневним активностима са децом.
2. Оценити перцепције васпитача о ефектима рецитација на говорни развој деце.
3. Идентификовати предности и потешкоће које васпитачи сусрећу приликом коришћења рецитација.
4. Утврдити како рецитације утичу на интерперсоналне односе и сарадњу у групи.

Хипотезе

Општа хипотеза: Претпоставља се да васпитачи у раду са децом предшколског узраста користе рецитације како би подстицали развој говорних способности код деце предшколског узраста.

Х1: Претпоставља се да васпитачи истичу рецитацију као најзначајнији фактор у развоју говора код деце предшколског узраста

Х2: Претпоставља се да васпитачи често примењују рецитације за подстицање развоја говора код деце предшколског узраста

Х3: Претпоставља се да рецитације у великој мери подстичу развој говора код деце предшколског узраста

Варијабле

- Независне варијабле: Учесталост коришћења рецитација, образовање и искуство васпитача.
- Зависне варијабле: Развој говорних способности, интерперсонални односи и сарадња у групи.
- Контролне варијабле: Узраст деце, пол васпитача, величина групе.

Методе, технике и инструменти

У истраживању је коришћена метода теоријске анализе и дескриптивна истраживачка метода. Циљ овог научног истраживања је откривање и мерење утицаја рецитација на развој говорних способности деце предшколског узраста. Истраживање је спроведено коришћењем квалитативних метода, укључујући преглед литературе који обухвата анализу научних радова, приручника, извештаја и других документација, као и примену упитника.

Дескриптивна метода истраживања коришћена је за описивање карактеристика, понашања или особина групе деце, без утврђивања узрочно-последичних веза. Ова метода се фокусира на детаљан опис учесталости и разноврсности употребе рецитација у развоју говорних способности. Укључује анализу резултата анкете како би се добила јасна слика о утицају рецитација на говорни развој деце.

За потребе истраживања коришћен је упитник за васпитаче. Упитник се састоји из више делова: први део садржи опште информације о испитаницима, док други део истражује учесталост и начине коришћења рецитација у васпитном процесу. Упитник је структуриран тако да обезбеђује јасне и упоредиве податке, што омогућава лакшу анализу и интерпретацију резултата.

Узорак истраживања

Упитником је обухваћено 50 васпитача из предшколске установе „Бамби“ из Бачке Тополе (Табела 1 и графикон 1). Случајним узорком ће се обухватити васпитачи из градских и сеоских подручја како би се стекла релевантнија слика о употреби рецитација у функцији развоја говорних способности код деце предшколског узраста.

Општи подаци

Табела 1. Узорак испитаника

Дистрибуција узорка по полу	Број одговора
Мушки	2
Женски	48
Укупно	50

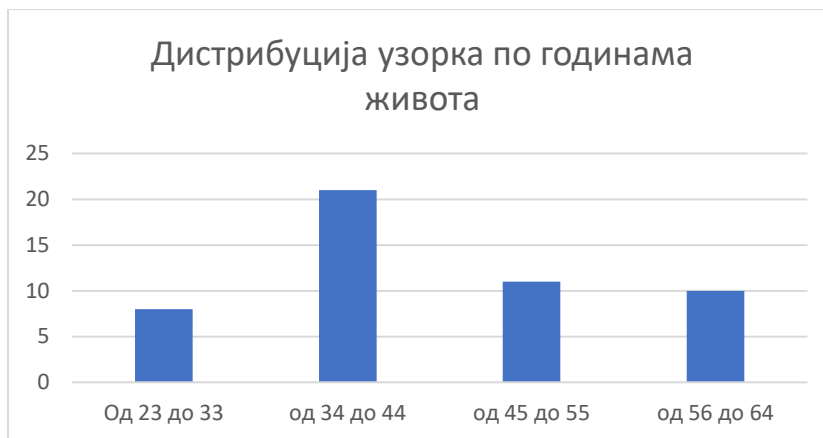
Графикон 1. Дистрибуција узорка по полу

Посматрајући табелу 1 и графикон 1, уочава се да је већина испитаника женског пола и то 48 васпитача, а само 2 испитаника су мушког пола.

Табела 2. Дистрибуција узорка по годинама живота

Дистрибуција узорка по годинама живота	Број одговора
Од 23-33	8
Од 34-44	21
Од 45-55	11
Од 56-64	10
Укупно	50

Посматрајући табелу 2 и графикон 2 уочава се да је већина испитаника, 21 васпитач од 34 до 44 година живота. Следе испитаници од 45 до 55 година живота, а затим испитаници од 56 до 64 године живота. Најмањи број испитаника, њих 8 је од 23 до 33 година живота. На основу датих података уочава се да је већи број испитаника старијег животног доба.

Графикон 2. Дистрибуција узорка по годинама живота

Табела 3. Дистрибуција узорка по степену стручне спреме

Дистрибуција узорка по степену стручне спреме	Број одговора
Средње образовање	1
Више образовање	26
Специјализација	7
Мастер васпитач	16
Укупно	50

Посматрајући табелу 3 уочава се да већина испитаника, њих 26 има више образовање, 16 испитаника су мастер васпитаћи, док 7 испитаника имају специјализацију. Само 1 испитаник има средње стручно образовање.

Графикон 3. Дистрибуција узорка по степену стручне спреме

Посматрајући графикон 3 уочава се да 52% испитаника има више образовање, 32% испитаника су мастер васпитачи, 14% испитаника имају специјализацију, док само 2% испитаника има средње стручно образовање.

Табела 4. Дистрибуција узорка по радном искуству у предшколској установи

Дистрибуција узорка по радном искуству	Број одговора
Приправник	4
Од 0-10 година	20
Од 11-20 година	11
Од 21-30 година	12
Од 31-40	3
Укупно	50

Посматрајући табелу 4 уочава се да већина испитаника има од 0 до 10 година стажа и то 20 васпитача, од 21 до 30 година радног стажа 12 испитаника, од 11 до 20 година радног стажа 11 испитаника, приправника је 4 док 3 испитаника има од 31 до 40 година живота. Може се уочити да испитаници имају више година живота и да су касније почели да заснивају радни однос у вртићу.

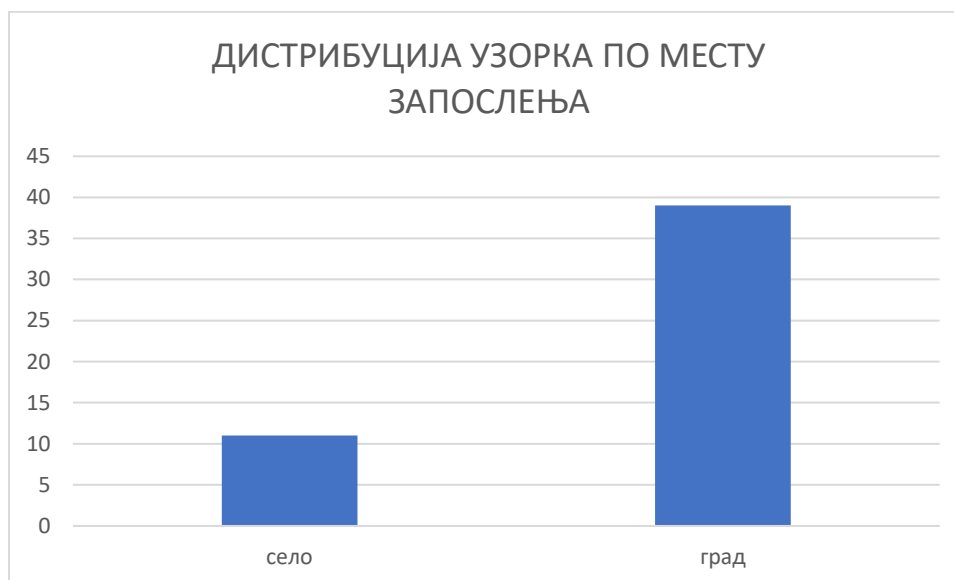
Графикон 4. Дистрибуција узорка по радном искуству у предшколској установи

Посматрајући графикон 4 уочава се да 40% испитаника имају радног искуства од 0-10 година, следе испитаници, њих 24% са радним искуством од 21 до 30 година, затим су испитаници од 11 до 20 година и то њих 22%. Најмањи број испитаника њих 8% су

приправници и 6% васпитачи са радним искуством од 31 до 40 година. Уочава се да 70% испитаника има мање радног стажа у предшколској установи и то до 20 година.

Табела 5. Дистрибуција испитаника по месту запослења

Дистрибуција узорка по месту запослења	Број одговора
Село	11
Град	39
Укупно	50

Графикон 5. Дистрибуција узорка по месту запослења

Посматрајући табелу и графикон 5 уочава се да већина васпитача ради у градској средини и то њих 39, док 11 васпитача раде у селу.

Употреба рецитације

Табела 6. Коришћење рецитација у свакодневном раду са децом

Коришћење рецитације у свакодневном раду	Број одговора
Да	38
Не	12
Укупно	50

Графикон 6. Коришћење рецитација у свакодневном раду са децом

Посматрајући табелу и графикон 6 уочава се да већина испитаника користе рецитације у свакодневном раду и то њих 76%, док 24% васпитача рецитације не користи у свакодневном раду.

Табела 7. Учесталост коришћења рецитације као методе за подстицање говора код деце

Учесталост коришћења рецитације као методе за подстицање говора код деце	Број одговора
Редовно	30
Повремено	19
Ретко	1
Укупно	50

Рецитацију као метод за подстицање развоја говора користи 30 испитаника, 19 испитаника то ради повремено док само 1 испитаник рецитацију као метод за подстицање развоја говора користи ретко.

Графикон 7. Учесталост коришћења рецитације као методе за подстицање говора код деце
Посматрајући графикон 7 уочава се да 60% испитаника рецитацију као метод за подстицање говора користи редовно, 38% испитаника је користи повремено, док 2% испитаника је ретко користи.

Табела 8. Мишљење испитаника о подстицању говора код деце путем рецитације

Мишљење испитаника о подстицању говора код деце путем рецитације	Број одговора
Да	40
Не	10
Укупно	50

Посматрајући табелу 8 уочава се да 40 испитаника сматра да рецитација може да подстиче говор код деце, док 10 испитаника има мишљење да рецитација не подстиче говор код деце.

Графикон 8. Мишљење испитаника о подстицању говора код деце путем рецитације
Посматрајући графикон 8 уочава се да 80% испитаника има мишљење да рецитација подстиче говор код деце, док 20% испитаника нема такво мишљење.

Табела 9. Мишљење испитаника о факторима који их мотивишу да користе рецитације у раду са децом

Мишљење испитаника о факторима који их мотивишу да користе рецитације у раду са децом	Број одговора
Развој говора	38
Развој креативности	9
Развој меморије	33
Развој самопоуздања	18
Укупно	89

Посматрајући табелу 9 и питања о факторима који мотивишу васпитаче да користе рецитације у раду са децом испитаници су имали могућност вишеструког избора. Већина испитаника њих 38 сматра да применом рецитације развијају говор код деце, 33 потврђена одговора је да се развија меморија, а 18 одговора да се развија самопоуздање. Најмањи број одговора је било да путем рецитације се развија креативност.

Питање број 5. Шта друго мотивише васпитаче да користе рецитације у раду са децом

Одговори:

Ништа друго -29

Развој љубави према поезији – 5

Користим рецитацију за смирење, за смањење буке у радној соби пре договора или учења и подстичем пажњу, учењу стрпљењу, да саслушају друге и буду саслушани-7

Развој музичке културе-2

Тема – пројекат који обрађујем са децом-2

Разумевање и коришћење непознате речи-3

Понекад у зависности од узраста, користим рецитацију као домаћи задатак. Разлог је сарадња са породицом, укључивање родитеља или као вид припреме за полазак у школу-2

На основу одговора испитаника већина сматра, њих 27 да путем рецитација развијају развој говора, креативности, самопоуздања и меморије. Мањи број испитаника, њих 7 користе рецитацију као метод за развој пажње, стрпљења и смиривање деце. 5 испитаника рецитацију користи да код деце развију љубав према поезији, а 3 испитаника да код деце кодстиче вокабулар. По 2 испитаника рецитацију користи у зависности од теме или пројекта, такође 2 испитаника развија музичку културу, а такође 2 испитаника користи рецитацију за додатни рад код куће са породицом као припрему деце за полазак у школу.

Табела 10. Мишљење испитаника о употреби рецитација у циљу превазилажења тешкоћа у комуникацији и изговора појединих гласова у говору код деце

Мишљење испитаника о употреби рецитација у циљу превазилажења тешкоћа у комуникацији и изговора појединих гласова у говору код деце	Број одговора
Да	32
Не	5
Нисам сигуран/на	13
Укупно	50

Посматрајући табелу 10 уочава се да већина васпитача, њих 32 сматра да коришћењем рецитација може да се превазиђу тешкоће у комуникацији и изговору појединих гласова у

говору, 13 испитаника није сигурно, док само 5 испитаника сматрају да се уз помоћ рецитације не могу превазићи тешкоће у комуникацији и изговору појединих гласова у говору код деце.

Графикон 9. Мишљење испитаника о употреби рецитација у циљу превазилажења тешкоћа у комуникацији и изговора појединих гласова у говору код деце

Посматрајући графикон 9, 64% испитаника сматрају да употребом рецитација може да се превазиђу тешкоће у комуникацији и изговору појединих гласова код деце, 26% испитаника није сигурно, док 10 % сматра да се уз помоћ рецитације не могу превазићи тешкоће у комуникацији и изговору појединих гласова у говору код деце.

Табела 11. Мишљење испитаника о пружању практичне користи рецитације у исправљању говора код деце предшколског узраста

Мишљење испитаника о пружању практичне користи рецитације у исправљању говора код деце предшколског узраста	Број одговора
Да	35
Не	8
Нисам сигуран/на	7
Укупно	50

Посматрајући табелу 11 уочава се да 35 испитаника сматра да практична корист рецитације помаже исправљању говора код деце, 8 испитаника то не сматра, док 7 испитаника није сигурно.

Графикон 10. Мишљење испитаника о пружању практичне користи рецитације у исправљању говора код деце предшколског узраста

Посматрајући графикон 10 уочава се да 70% испитаника сматра да практична корист рецитација је у исправљању говора код деце предшколског узраста, 16% испитаника то не сматра, док 14% испитаника није сигурно.

Табела 12. Мишљење испитаника о поседовању савремене библиотеке у предшколској установи

Мишљење испитаника о поседовању савремене библиотеке у предшколској установи	Број одговора
Да	20
Не	30
Укупно	50

Посматрајући табелу 12 уочава се да 30 испитаника сматра да њихова предшколска установа нема савремену библиотеку док 20 испитаника сматра да њихова предшколска установа има савремену библиотеку.

Графикон 11. Мишљење испитаника о поседовању савремене библиотеке у предшколској установи

Посматрајући графикон 11 уочава се да 60% испитаника сматра да њихова предшколска установа нема савремену библиотеку док 40% испитаника тврди другачије и мисле да њихова предшколска установа има савремену библиотеку.

Табела 13. Мишљење испитаника о коришћењу ресурса савремене библиотеке у раду са децом

Мишљење испитаника о коришћењу ресурса савремене библиотеке у раду са децом	Број одговора
Да	23
Не	8
Понекад	19
Укупно	50

Посматрајући табелу 13 уочава се да 23 испитаника користе ресурсе савремене библиотеке у раду са децом, 19 испитаника понекад, док 8 испитаника је не користи.

Графикон 12. Мишљење испитаника о коришћењу ресурса савремене библиотеке у раду са децом

Посматрајући графикон 12 уочава се да 46% испитаника користи ресурсе савремене библиотеке, 38% испитаника понекад, док 16% испитаника је не користи.

Табела 14. Мишљење испитаника о потешкоћа приликом примене рецитација у раду са децом

Мишљење испитаника о потешкоћа приликом примене рецитација у раду са децом	Број одговора
Да	9
Не	41
Укупно	50

Посматрајући табелу 14 уочава се да 41 испитаник нема потешкоћа приликом примене рецитација у раду са децом, док 9 испитаника има потешкоћа.

Графикон 13. Мишљење испитаника о потешкоћа приликом примене рецитација у раду са децом

Посматрајући графикон 13 уочава се да 82% испитаника нема потешкоћа приликом примене рецитације у раду са децом, док 18% испитаника има потешкоћа.

Одговори на 11 питање

Тешко нађем извор за одговарајућу рецитацију-2

Избор рецитације, пажња деце...

Лоша меморија, не разумеју речи

Превелик број деце у групама

Да мотивишем децу да рецитију

Изговор гласова – 3

На основу одговора испитаника који имају потешкоћа приликом примене рецитације у раду са децом уочава се да васпитачи имају проблема јер деца не изговарају гласове, тешкоћа је и правилан избор рецитације, недостатак ресурса, краткотрајна пажња деце, мотивација деце да рецитају, лоша меморија али и превелик број деце у групама.

Табела 15. Мишљење испитаника о реакцији деце на рецитацију

Мишљење испитаника о реакцији деце на рецитацију	Број одговора
Позитивна	42
Незаинтересована	8
Укупно	50

Посматрајући табелу 15 уочава се да 42 испитаника сматра да деца позитивно реагују на рецитацију, док 8 испитаника сматра да су деца незаинтересована.

Графикон 14. Мишљење испитаника о реакцији деце на рецитацију

Посматрајући графикон 14 уочава се да 84% испитаника сматра да је реакција деце на рецитацију позитивна, док 16% испитаника сматра да су деца незаинтересована.

Табела 16. Мишљење испитаника о побољшању говора код деце након примене рецитација

Мишљење испитаника о побољшању говора код деце након примене рецитација	Број одговора
Да	40
Не	2
Нисам сигуран/на	8
Укупно	50

Посматрајући табелу 16 уочава се да 40 испитаника сматра да деца имају побољшање говора након примене рецитација, 8 испитаника није сигурно док само 2 испитаника сматра да се код деце не побољшава говор након примене рецитација.

Графикон 15. Мишљење испитаника о побољшању говора код деце након примене рецитација

Посматрајући графикон 15 уочава се да 80% испитаника сматра да се код деце побољшава говор након примене рецитација, 16% испитаника није сигурно, док само 4% испитаника сматра да се код деце не побољшава говор након примене рецитација.

Табела 17. Мишљење испитаника о рецитацијама као мотивацији деце на сарадњу

Мишљење испитаника о рецитацијама као мотивацији деце на сарадњу	Број одговора
Да	39
Не	11
Укупно	50

Посматрајући табелу 17 уочава се да 39 испитаника сматра да рецитација је мотив за сарадњу међу децом, док 11 испитаника то не сматра.

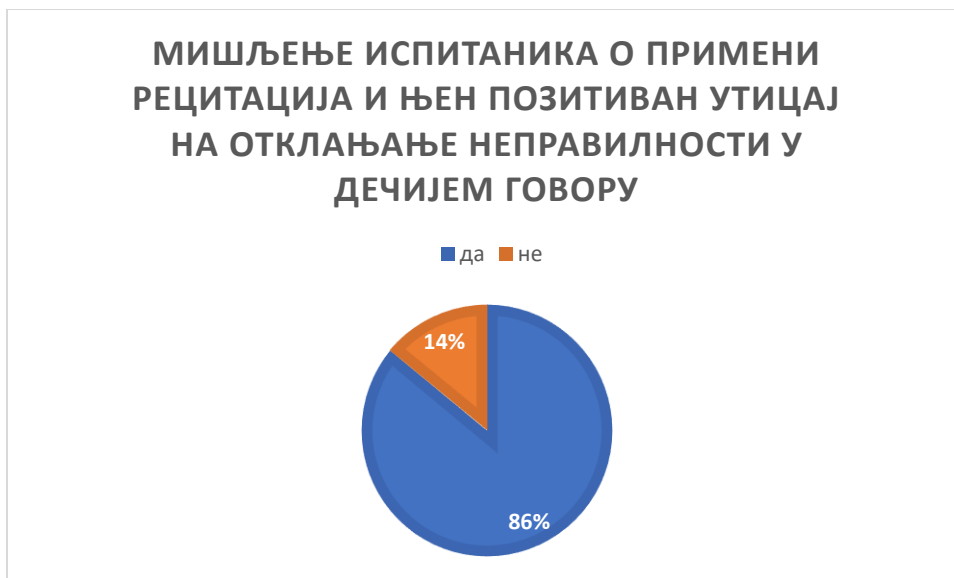

Графикон 16. Мишљење испитаника о рецитацијама као мотивацији деце на сарадњу
Посматрајући графикон 16 уочава се да 78% испитаника сматра да је рецитација мотив за сарадњу међу децом, а 22% испитаника то не сматра.

Табела 18. Мишљење испитаника о примени рецитација и њен позитиван утицај на отклањање неправилности у дечијем говору

Мишљење испитаника о побољшању говора код деце након примене рецитација	Број одговора
Да	43
Не	7
Укупно	50

Посматрајући табелу 18 уочава се да 43 испитаника сматра да рецитација исправља говор након њене примене, док 7 испитаника то не сматра.

Графикон 17. Мишљење испитаника о примени рецитација и њен позитиван утицај на отклањање неправилности у дечијем говору

Посматрајући графикон 17 уочава се да 86% испитаника сматра да након примене рецитација може се уочити позитиван утицај на отклањање неправилности у дечијем говору, док 14% испитаника то не сматра.

Табела 19. Мишљење испитаника о реализацији васпитно – образовних циљева и задатака из области развоја говора путем рецитација

Мишљење испитаника о реализацији васпитно – образовних циљева и задатака из области развоја говора путем рецитација	Број одговора
Да	27
Не	10
Нисам сигуран/на	13
Укупно	50

Посматрајући табелу 19 уочава се да 27 испитаника сматра да се путем рецитација могу реализовати васпитно-образовни циљеви и задати из области развоја говора, 13 испитаника није сигурно, док 10 испитаника сматра да се не могу реализовати васпитно-образовни циљеви и задати из области развоја говора путем рецитација.

Графикон 18. Мишљење испитаника о реализацији васпитно – образовних циљева и задатака из области развоја говора путем рецитација

Посматрајући графикон 18 уочава се да 54% испитаника сматра да се путем рецитација могу реализовати васпитно-образовни циљеви и задати из области развоја говора, 26% испитаника није сигурно, док 20% испитаника сматра да се не могу реализовати васпитно-образовни циљеви и задати из области развоја говора путем рецитација.

Питање 17 – коментари и сугестије у вези са коришћењем рецитација у раду са децом

Потребно је едуковати родитеље и указати на важност употребе рецитације и код куће

Позитивно утичу на развој говора и на самопоуздање

Треба децу водити и у позориште

Рецитација је потребна да би развило како је наведено, првенствено због говора а затим и на ослобађање страха од јавног наступа тј. за формирање самопоуздања код детета

Користим рецитације и деца их воле

Илустровати рецитације

Одличне су за развој говора, памћење

Деца је важно да уче и чују рецитацију

Не треба понављати рецитације до бесвести

Деца на овај начин боље и лакше памте непознате речи, стичу самопоуздање поготово кад науче рецитацију и сами рецитују пред другима, често илуструју песмицу коју смо радили, развијају машту и креативност..

Коришћење слика или сугестије уз рецитације позитивно утиче на памћење текста

Понекад ми ствара проблем превођења из српског на русински

Недељно барем једну рецитацију научити са децом

Рецитација је забавна за децу

Ослобађати децу

Ја их редовно користим у складу са пројектима које реализујем

Постоје занимљиви начини вежбања меморије и говора понављањем

Треба их повремено користити.

Позитивно утиче на комуникацију, машту

Често користим рецитације

Дуже треба да науче

Рецитације уз сликовницу

Задовољна сам реакцијом

Не рецитација по сваку цену. Пажљиво бирати, уклапати у пројекте, ситуације учења и сл. Ако је без мотивације, ни деца нису заинтересована.

Ми рецитације цртамо и цеца лакше науче.

Рецитације понављати више пута недељно, на различите начине. Заједно, појединачно, само дечаци или девојчице, певајући (сами осмишљавају мелодију), направити јавни наступ пред децом из других група или родитељима.

Рецитације имају позитиван утицај јер развијају меморију али исто тако рецитацијама учимо децу да уче напамент и најчешће без разумевања осим тога рецитацијама у предшколском узрасту деца бивају напета, незаинтересована.

Напамент учење је теже а уз креативан и сликован приказ деце појединих речи инспирише их и гледајући слике сами цртају, имају прилику да прилазе и током слободне игре сами уче.

Резултати изјава васпитача указују на значај рецитација у развоју деце. Васпитачи истичу потребу за едукацијом родитеља о важности употребе рецитација код куће, јер оне позитивно утичу на развој говора и самопоуздање. Препоручује се вођење деце у позориште како би се додатно подстакло њихов развој. Рецитације су корисне за ослобађање страха од јавног наступа и формирање самопоуздања код деце. Деца воле рецитације, а илустровање песама помаже им у бољем разумевању и памћењу. Рецитације су одличне за развој говора и меморије, а деци је важно да их уче и чују.

Васпитачи наглашавају да рецитације не треба понављати до бесвести, већ их користити повремено и у складу са пројектима. Коришћење слика или сугестија уз рецитације позитивно утиче на памћење текста. Препоручује се да се недељно са децом научи барем једна рецитација. Рецитације су забавне и ослобађајуће за децу, а васпитачи их редовно користе у својим пројектима. Постоје занимљиви начини вежбања меморије и говора кроз понављање рецитација.

Важно је пажљиво бирати рецитације и уклапати их у пројекте и ситуације учења, јер без мотивације деца нису заинтересована. Рецитације се могу понављати више пута недељно на различите начине, укључујући заједничко и појединачно рецитовање, као и јавне наступе. Иако рецитације развијају меморију, постоји опасност да деца уче напамет без разумевања, што може изазвати напетост и незаинтересованост. Креативан и сликовит приказ рецитација инспирише децу, омогућавајући им да цртају и уче током слободне игре.

6. Дискусија резултата

Општа хипотеза: Претпоставља се да васпитачи у раду са децом предшколског узраста користе рецитације како би подстицали развој говорних способности код деце предшколског узраста.

Анализа података показује да већина васпитача користи рецитације као средство за подстицање развоја говорних способности код деце предшколског узраста. 76% испитаника користи рецитације у свакодневном раду, док 24% то не чини. Може се уочити да 60%

васпитача редовно користи рецитације као метод за подстицање говора, 38% их користи повремено, а само 2% ретко.

Већина испитаника, њих 27, сматра да рецитације доприносе развоју говора, креативности, самопоуздања и меморије код деце. Мањи број, њих 7, користи рецитације за развој пажње, стрпљења и смиривање деце. Пет васпитача користи рецитације како би развили љубав према поезији, док троје њих сматра да рецитације помажу у обогаћивању вокабулара. По два испитаника користе рецитације у зависности од теме или пројекта, за развој музичке културе, или за додатни рад код куће са породицом као припрему за школу.

54% испитаника верује да се путем рецитација могу остварити васпитно-образовни циљеви у области развоја говора, 26% није сигурно, док 20% сматра да се ти циљеви не могу постићи рецитацијама.

Ови резултати потврђују општу хипотезу да васпитачи користе рецитације за подстицање говорног развоја код деце предшколског узраста.

X1: Претпоставља се да васпитачи истичу рецитацију као најзначајнији фактор у развоју говора код деце предшколског узраста

Анализа података указује на то да васпитачи препознају рецитацију као кључни фактор у развоју говора код деце предшколског узраста. Фактора који мотивишу васпитаче да користе рецитације у раду са децом већина испитаника, њих 38, сматра да рецитације доприносе развоју говора код деце. Такође, 33 испитаника верује да рецитације побољшавају меморију, док 18 испитаника истиче да рецитације подстичу самопоуздање. Најмање одговора било је у вези са развојем креативности путем рецитација. 78% васпитача сматра да рецитације подстичу сарадњу међу децом, док 22% то не сматра. 86% испитаника верује да рецитације имају позитиван утицај на отклањање неправилности у дечијем говору, док 14% испитаника не дели то мишљење.

Ови резултати подржавају хипотезу да васпитачи истичу рецитацију као најзначајнији фактор у развоју говора код деце предшколског узраста, препознајући њене користи у побољшању говора, меморије и самопоуздања, као и у подстицању сарадње међу децом.

X2: Претпоставља се да васпитачи често примењују рецитације за подстицање развоја говора код деце предшколског узраста

Анализа података указује на то да васпитачи често користе рецитације као средство за подстицање развоја говора код деце предшколског узраста. 76% испитаника користи рецитације у свакодневном раду, док 24% то не чини. 60% васпитача редовно користи рецитације као метод за подстицање говора, 38% их користи повремено, а само 2% ретко.

Међутим, постоје изазови у примени рецитација. 60% испитаника сматра да њихова предшколска установа нема савремену библиотеку, док 40% тврди супротно. Иако 46% испитаника користи ресурсе савремене библиотеке, 38% их користи повремено, а 16% их уопште не користи .

Већина испитаника, 82%, нема потешкоћа приликом примене рецитација, док 18% има потешкоћа. Проблеми које васпитачи наводе укључују тешкоће у изговарању гласова код деце, правилан избор рецитација, недостатак ресурса, краткотрајну пажњу деце, мотивацију за рецитовање, лошу меморију, као и превелик број деце у групама.

Ови резултати подржавају хипотезу да васпитачи често примењују рецитације за подстицање развоја говора код деце предшколског узраста, али указују и на изазове које треба превазићи како би се постигли оптимални резултати.

X3: Претпоставља се да рецитације у великој мери подстичу развој говора код деце предшколског узраста

Анализа података показује да рецитације у великој мери подстичу развој говора код деце предшколског узраста. 80% испитаника верује да рецитације подстичу говор код деце, док 20% нема такво мишљење. 64% испитаника сматра да рецитације могу помоћи у превазилажењу тешкоћа у комуникацији и изговору појединих гласова, док 26% није сигурно, а 10% мисли да рецитације не помажу у овим аспектима.

70% испитаника види практичну корист рецитација у исправљању говора код деце предшколског узраста, док 16% то не сматра, а 14% није сигурно. 84% испитаника сматра да је реакција деце на рецитације позитивна, док 16% сматра да су деца незаинтересована. 80% испитаника верује да се говор код деце побољшава након примене рецитација, 16% није

сигурно, док само 4% сматра да се говор не побољшава. Ови резултати снажно подржавају хипотезу да рецитације у великој мери подстичу развој говора код деце предшколског узраста.

Рецитације играју кључну улогу у правилној артикулацији говора код деце предшколског узраста. Кроз ритмичко понављање и фокус на изговор, рецитације помажу деци да савладају изговор појединих гласова и побољшају целокупну комуникацију. Већина васпитача сматра да рецитације могу значајно допринети исправљању говорних неправилности, што потврђује и позитиван утицај на развој говорних способности код деце. Ове активности не само да подстичу правилан изговор, већ и јачају самопоуздање деце у вербалном изражавању.

7. Закључак

Развој говора код деце је сложен процес који зависи од многих фактора, укључујући интеракцију са околином од најранијег узраста. Иако већина деце развија говор уобичајеним темпом, нека деца, упркос добром слуху и здрављу, показују одступања у развоју говора, што може отежати комуникацију и утицати на школски успех. Рецитације играју кључну улогу у развоју говорних вештина, пружајући деци прилику да кроз забаву вежбају говор и артикулацију. Према одговорима испитаника, 80% верује да рецитације подстичу развој говора, док 64% сматра да могу помоћи у превазилажењу тешкоћа у комуникацији и изговору појединих гласова. Такође, 70% испитаника истиче практичну корист рецитација у исправљању говора. Ови подаци указују на то да рецитације не само да побољшавају артикулацију, већ и јачају самопоуздање деце у вербалном изражавању, што их чини важним алатом у развоју говорних вештина код деце. Оне су посебно корисне за децу са говорним потешкоћама, јер им помажу да превазиђу изазове у комуникацији. Специфичне технике као што су понављање, мелодија и ритам омогућавају деци да лакше запамте и правилно изговоре речи. Коришћење слика и визуелних материјала уз рецитације додатно подстиче разумевање и повезаност између речи и њихових значења. Рецитације такође играју улогу у јачању слушне перцепције, што је кључно за правилно изговарање, јер деца кроз њих уче разлику између сличних звукова и речи.

Улога васпитача у правилној артикулацији говора код деце предшколског узраста је од суштинског значаја. Васпитачи не само да пружају подршку кроз рецитације, већ и стварају стимулативно окружење које подстиче децу на вербално изражавање. Они користе рецитације као алат за вежбање изговора и побољшање артикулације, помажући деци да савладају изазове у говору. Кроз интерактивне и креативне активности, васпитачи мотивишу децу да се укључе у језичке игре, што додатно доприноси развоју говорних вештина. Њихова улога је да препознају индивидуалне потребе деце и прилагоде методе рада како би свако дете могло да напредује у складу са својим могућностима. Васпитачи такође сарађују са родитељима, пружајући им смернице за подршку дечијем говорном развоју код куће, чиме се осигурава континуитет у учењу и вежбању. Кроз овакав приступ, васпитачи играју кључну улогу у обезбеђивању темеља за успешан развој говора код деце.

8. Литература

1. Alekseeva, M.M., Yashin V.I. (1998) Metode razvoja govora i nastave maternjeg jezika predškolskog uzrasta. Moskvi. P.p.23-28
2. Bahtin, M.(1978). Stvaralaštvo Fransa Rablea i narodna kultura srednjeg veka i renesanse , Beograd: Nolit.
3. Gligorović, M., Buha, N., Dobrota-Davidović, N. (2018). Razumevanje govora kod dece od šest do devet godina, Specijalna edukacija i rehabilitacija , Vol. 17, br. 1, 9–31.
4. Golubović S. (2012). Razvojni jezički poremećaji. Beograd: Društvo defektologa Srbije.
5. Golubović, S. (1997). Klinička logopedija , Beograd: Defektološki fakultet, Big štampa.
6. Hoff-Ginsberg E. (1986). Function and structure in maternal speech: Their relation to the child's development of syntax. *Developmental psychology*, 22 (2), 155-163.
7. Kebara, M. (2014). Jezička igra u dečjem diskuursu kao prethodni entpoetske upotrebe reči, *Književnost za decu u nauci i nastavi*, zbornik radova sa naučnog skupa (Jagodina, 11–12. april 2014), 109–125.
8. Kebara, M. (2017). Semantizacija spontanih derivata (dečjih neologizama) u funkcije precedentnosti jezičke igre, *Srpski jezik*, 22, Beograd: Naučno društvo za negovanje i proučavanje srpskog jezika, 315–331.
9. Kebara, M. (2018). Gramatička transpozicija u derivatima i neologizama u dečjoj jezičkoj igri, *Uzdanica, časopis za jezik, književnost i pedagoške nauke* , KSV/1, Jagodina: Fakultet pedagoških nauka, 165–186.
10. Kenney, S. (2005). Dječje pjesmice: Temelji za učenje. *Genera/ Music Today* 19 (J).
11. Keramitčievski S (1989). Fonopedija. Beograd. Naučna knjiga.
12. Lewis, M. (1993). *The Lexical Approach*. Language Teaching Publications
13. Malrije, F.(1981). Psihološki aspekti formiranja rečenice kod deteta , Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
14. Milošević, O.(2016). Parentov Perspectives on Their Children's Language Development u Multilingual Contekts, *Uzdanica, časopis za jezik, književnosti pedagoške nauke* , KSIII/2, Jagodina: Fakultet pedagoških nauka, 177–187.

15. Mičić, V., Vukomanović, V., Rastegorac, V. (2016). Kako nastaju reči: igra i pristup tvorbi reči u predškolskoj ustanovi, U: Savremeno predškolsko vaspitanje i obrazovanje: izazovi i dileme , Jagodina: Fakultet pedagoških nauka, 195–208.
16. Petrović, M. (2007). Azbučni medaljoni (pevanje s povodom). Beograd: Profon.
17. Petrović, Z. (1997). Osnove u logopedskom radu sa decom predškolskog i mlađeg školskog uzrasta. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
18. Popova V., Popov, D. (2013). Deca u thezora morfološkimontogeneza, The 1st International Global Virtual konference ,378–383.
19. Radulović (2017): Milica Radulović, Usvajanje srpskog kao maternjeg jezika, Sinteze – časopis za pedagoške nauke, književnosti kulturu , KSI, Kruševac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače, 109–122.
20. Risović, M. (2007). Naučimo glasove, vežbanka za učenje i uvežbavanje pravilnog izgovora glasova. Kruševac: Narodna biblioteka Kruševac.
21. Savić, M., Anđelković, D. (2004). Akvizicija predloga u srpskom jeziku: faktori i mehanizmi of Development, Psihologija, časopis Društva psihologa SR Srbije , 37, br. 4, 415–450.
22. Sokolovac, I., Slavnić, S., Škrbić, R., Lemajić-Komazec, S. (2015). Proizvodnja osnovnih glagolskih vremena kod dece sa kohlearnim implantom, Specijalna edukacija i rehabilitacija , KSV/4, Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, 437–458.
23. Stakić, M. (2017). Usvajanje značenja reči u početnim fazama usvajanja maternjeg jezika, Zbornik radova Učiteljskog fakulteta Prizren – Leposavić, KSI, Leposavić: Učiteljski fakultet, 31–40.
24. Stolić, D., Muratović Drobac, V. (2017). Uloga glasovnih stilskih figura u razvoju govora, Krugovi detinjstva, časopis za multidisciplinarna istraživanja detinjstva , 2, Novi Sad: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, 104–112.
25. Sretenović, D (2014). Uticaj medija na razvoj govora predškolskog deteta, Zbornik VŠSSOV , IKS/2, Kikinda: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, 163–176.

26. Čabarkapa, N., Punišić, S., Subotić, M., Čović, B.(2007). Sintaksička kompleksnost govorno jezičke razvijenosti dece predškolskog uzrasta,Zbornik radova 50. konferencije za ETRAN , Beograd, tom II, 458–461.
27. Vukićević, N. (2017). Sociološki aspekti jezike kultura,Uzdanica, časopis za jezik, književnost i pedagoške nauke , Jagodina:Fakultet pedagoških nauka, KSIV/1, 61–78.
28. Zauhe, L., Tul, T., Mahoni, A., Stejpel-Vaks, J.(2016). The Impact of Language Nutrition Children's Language and Cognitive Development:An Integrated Review, Early Research Quarter for Childhood, 36 (jul): 318–33. doi:10.1016/j.ecresk.2016.01.015.

Прилог 1. Упитник

Упитник за васпитаче

Поштовани васпитачи, циљ овог упитника је да сазнам Ваше мишљење о утицају рецитација на развој говора код деце предшколског узраста. Резултати упитника ће бити искоришћени искључиво у сврхе мастер рада. Молим Вас да на питања одговорите искрено. Упитник је анониман.

Општа питања

1. Ваш пол:

- Мушки
- Женски

2. Године:

---

3. Ваше образовање:

- Средње стручно образовање
- Виша струковна
- Специјализација
- Мастер васпитач

4. Радно искуство (упишите број година колико радите у предшколској установи)

---

5. Место запослења

- Село
- Град

6. Да ли користите рецитације у свакодневном раду са децом?

- Да

- Не
7. Колико често користите рецитације као метод за подстицање говора код деце?
- Редовно
  - Повремено
  - Ретко
8. Да ли сматрате да употреба рецитација подстиче развој говора код деце предшколског узраста?
- Да
  - Не
  - Нисам сигуран/а
9. Који фактори Вас мотивишу да користите рецитације у раду са децом?
- Развој говора
  - Развој креативности
  - Развој меморије
  - Развој самопоуздања
10. Уколико сматрате да Вас нешто друго мотивише да користите рецитације у раду са децом молим Вас да напишете.
-
11. Да ли сматрате да се тешкоће у комуникацији и изговор појединих гласова код деце предшколског узраста могу превазићи кроз употребу рецитација?
- Да
  - Не
  - Нисам сигуран/а
12. Да ли сматрате да рецитације пружају практичну корист у исправљању говора код деце предшколског узраста?

- Да
- Не
- Нисам сигуран/а

13. Да ли Ваша предшколска установа поседује савремену библиотеку?

- Да
- Не

14. Да ли често користите ресурсе библиотеке у свом раду са децом?

- Да
- Не
- Понекад

15. Да ли наилазите на потешкоће приликом примене рецитација у раду са децом?

- Да
- Не

16. Уколико је одговор Да на претходном питању молим Вас да наведете конкретно које потешкоће имате приликом примене рецитације у раду са децом.

---

17. Како описујете реакцију деце на рецитације?

- Позитивна
- Незаинтересована

18. Да ли примећујете побољшање у дечијем говору након примене рецитација?

- Да
- Не
- Нисам сигуран/а

19. Да ли сматрате да рецитације мотивишу децу за сарадњу

- Да

– Не

20. Да ли сматрате да примена рецитација позитивно утиче на отклањање неправилности у дечијем говору?

– Да

– Не

21. Путем рецитација васпитач може реализовати скоро све васпитно-образовне циљеве и задатке из области развоја говора?

– Да

– Не

– Нисам сигуран/а

Молим Вас да наведете коментаре или сугестије које имате у вези са коришћењем рецитација у раду са децом.

Хвала Вам што сте издвојили време да попуните овај упитник. Ваше мишљење је од великог значаја за наше истраживање.
